

**Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus**



Політика щодо боротьби з самогубствами та самоушкодженнями

Матеріали підготовлені у рамках спільного Проекту ЄС і Ради Європи «Подальша підтримка пенітенціарної реформи в Україні» у співпраці з працівниками Кременчуцької виховної колонії з залученням національного експерта п. Наталії Рациборинської - Полякової та міжнародних експертів Ради Європи п. Джона МакГакіна та п.Кетрін Крімер, 2016-2017)

ЗМІСТ:

Вступ.....	3
Визначення понять, що використовуються у роботі.....	5
Особи, що входять до небезпечної категорії та «групи ризику».....	7
Перелік небезпечних сигналів зовнішнього вигляду і поведінки засуджених, які зберігаються протягом певного часу.....	8
Порядок дій персоналу із запобігання суїциду.....	9
Обов'язки посадових осіб установи щодо організації роботи з профілактики та попередження самогубств серед осіб, які тримаються в установах виконання покарань.....	11
Обов'язки засуджених та ув'язнених щодо попередження суїцидальних проявів (намірів) та у разі вчинення суїцидальних спроб.....	15
Діагностична робота із засудженими.....	16
Профілактична робота з засудженими.....	18
Корекційна робота із засудженими.....	20
Просвітницька робота.....	22
Психологічне консультування.....	24
Порядок постановки засудженого на профілактичний облік.....	25
Проведення службового розслідування за фактом самогубства засудженого.....	27
Психологічна картка роботи з особою, яка перебуває на профілактичному обліку схильних до самогубства.....	30
Спілкування з потенційним суїцидентом.....	33
Поведінка персоналу з особами з суїцидальними тенденціями або зневіреними.....	34

Вступ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я щороку в світі близько 800 000 закінчують життя самогубством. Це друга причина смерті серед молоді віком від 15 до 29 (за даними <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs398/en/>). Суїцидальна поведінка не є виключно медичною чи психологічною проблемою. Причини такого складного феномену як суїцид включають в себе соціальні, економічні, психологічні, культурні, релігійні і медичні фактори ризику. Проблема самогубств, їхні мотиви та причини, опис особистостей людей, які перебувають під загрозою вчинення самогубства та попередження суїцидальної поведінки протягом багатьох років перебувають в центрі емпіричних досліджень різних галузей науки.

Засуджені та/або особи, узяті під варту (далі - ув'язнені) як специфічна група населення, відрізняються підвищеним рівнем самогубств порівняно зі схожим по іншим характеристикам контингентом в загальній популяції. Шляхом впровадження в практику Інструкцій щодо реалізації Політики щодо боротьби з самогубствами та самоушкодженням можна добитися значного зниження рівня самогубств і суїцидальних спроб.

Попередження суїциду у в'язницях - міждисциплінарне завдання, що вимагає координації і співпраці усіх відділів, частин та служб колонії. Ця робота повинна мати комплексний характер, бути інтегрованою і синергичною, оскільки жоден окремо взятий підхід не може вплинути на суїцид.

Особливості програм превенції розрізняються з урахуванням місцевих ресурсів і потреб, однак існує ряд загальноприйнятих видів діяльності і елементів, які можуть служити основою для практики в цій галузі.

У цьому документі містяться деякі загальні підходи і пропонується ряд ключових дій, які можна використовувати персоналу пенітенціарних закладів в якості складової частини комплексної програми превенції суїцидів, спрямованої на зменшення частоти самогубств в установах виконання покарань.

I. Мета політики:

- 1.1. Вчасне виявлення осіб з суїцидальною поведінкою
- 1.2. Профілактика суїцидальної поведінки.
- 1.3. Максимальне зниження ризику самогубств та членушкоджень в установах виконання покарань.

II. Призначення політики:

- 2.1 Збереження життя і здоров'я засуджених під час відбування покарання.
- 2.2. Забезпечити орієнтацію політики і процедур на клієнта
- 2.3. Виявлення осіб, що входять до груп ризику, здійснення медико-психологічної допомоги конкретній особі.

2.4. Розуміння персоналом установ виконання покарань природи суїциду, соціально-психологічних та індивідуально-психологічних чинників виникнення і перебігу суїцидальних тенденцій; шляхів вияву і засобів профілактики суїцидальної поведінки

2.5. Навчити персонал вчасно та ефективно діяти на етапах виявлення та припинення суїцидальних проявів.

III. Сфера застосування:

3.1. Засуджені та ув'язнені.

3.2. Персонал, що проводить роботу із засудженими та ув'язненими.

IV. Порядок запровадження:

4.1. Діагностика:

4.1.1. Первинна.

4.1.2. Поточна.

4.1.3. Планова.

4.1.4. Позапланова.

4.2. Профілактика:

4.2.1. Всі засуджені.

4.3. Корекція:

4.3.1. Особи, які відносяться до небезпечної категорії засуджених та перебувають в групі ризику.

4.4. Просвіта:

4.4.1. Персонал.

4.4.2. Засуджені.

4.4.3. Ув'язнені.

4.4.4. Родичі та близькі засуджених та ув'язнених.

4.5. Створення позитивного психологічного клімату.

4.6. Психологічне консультування:

4.6.1. Всі засуджені.

4.6.2. Персонал, що проводить роботу із засудженими та ув'язненими.

4.7. Систематичний контроль і врахування динаміки змін в особистості та поведінці засудженого.

4.8. Переадресування у разі необхідності суїцидальної справи спеціалістам медичного профілю.

Визначення понять, що використовуються у роботі

Агресія - це мотивована деструктивна поведінка, яка суперечить нормам і правилам співіснування людини в суспільстві і приносить фізичну шкоду об'єктам нападу, або викликає психологічний дискомфорт. Агресія - емоційно забарвлений жорсткий цілеспрямований напад. Бажання і готовність завдати шкоди, вдарити, знищити.

Афект – короточасні емоційні реакції, що характеризуються бурхливими перебігами і різкими змінами настрою. Під час афекту у людини порушується контроль деструктивного емоційного стану і нездатність справитися з ним.

Афективний суїцид – суїцидальні дії, обумовлені надзвичайно сильним афектом, що виник у результаті раптової гострої психотравмуючої події або під впливом акумуляції хронічних психотравм. Тут як засоби покінчити із життям часто виступають предмети, що несподівано виявилися в полі зору суїцидента.

Група ризику - це визначення є збірним для представників населення, найбільш уразливих до певних соціальних, медичних впливів або впливу навколишнього середовища. В даному контексті – особи, що входять до «групи ризику» проявляють високу ймовірність реалізації наявних суїцидальних тенденцій, ризик суїцидальних дій - замахів на самогубство, ймовірність рецидиву суїцидальних актів, ризик повторних суїцидів.

Демонстративно-шантажні аутоагресивні дії – усвідомлені навмисні вчинки, спрямовані на отримання будь-яких вигод від демонстрації намірів позбавити себе життя. Мають суїцидоподібний характер, так як їх метою не є добровільний відхід з життя. Мають на меті тиск на оточуючих, щоб примусити їх змінити або вирішити кризову ситуацію. Тому всі спроби скоюються у присутності оточуючих або в межах їх досяжності; способи суїцидальної поведінки частіше за все виявляються у вигляді порізів вен, уживання неотруйних ліків, імітації повішення.

Депресія – постійний стан, що характеризується зниженим, пригніченим настроєм, зниженням психічної активності, розладом рухів та різноманітними соматичними розладами (втратою апетиту, схудненням тощо).

Доведення до самогубства – наслідок жорстокого поводження з особою, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності; потерпіла особа вимушена піти на такий крок, приймає фатальне рішення не самостійно, не через об'єктивно існуючі, як їй здається, нездоланні фактори, а внаслідок активного, інтенсивного негативного впливу іншої особи.

Зміна настрою - психічний розлад, за якого особистість зазнає нестабільності настрою, зміни між легкою депресією та легкою ейфорією. Шкала настрою коливається від оптимістично-активного до песимістично-депресивного. В осіб із психічними захворюваннями, зокрема з маніакально-депресивним психозом, різко змінюється настрій, а за відсутності належних медикаментів, вони схильні до суїциду.

Зневіра - пригнічений психічний стан, почуття образи, безнадійності та розчарування, що супроводжується загальним упадком сил. Виявляється в фізичній апатії та ліновості. Зневіра це емоційно негативне почуття, яке викликане нездійсненими очікуваннями та бажаннями.

Корекція - доцільно організована система психологічних впливів, спрямованих на зміну визначених особливостей (властивостей процесів, станів, ознак) психіки. Психокорекція це вид допомоги, яка передбачає активний цілеспрямований вплив на особистісний, поведінковий й інтелектуальний рівень функціонування людини.

Профілактика - виправлення девіантної поведінки особистості через створення спеціального розвиваючо-виховуючого середовища, активне соціальне навчання соціально-корисним навичкам, активізація особистісних ресурсів. Профілактична робота спрямована на попередження рецидивів.

Ригідність – складність або нездатність психологічно перебудуватися при виконанні завдань, якщо цього потребують обставини. У пізнавальній діяльності ригідність виявляється в повільній зміні уявлень при зміні умов життя, діяльності; в емоційному житті — у залякlostі, млявості, нерухливості почуттів; у поведінці — у негнучкості, інертності мотивів поведінки та морально- етичних вчинків.

Розлад особистості - порушення характерологічної конституції та поведінкових тенденцій особистості, яке охоплює зазвичай декілька психологічних сфер та майже завжди супроводжується особистісною і соціальною дезінтеграцією. Розлад особистості є виразом характеристик властивого індивідууму стилю життя та способу ставлення до себе та інших. Деструктивні стани і типи поведінки з'являються досить рано у процесі індивідуального розвитку як результат впливу конституціональних факторів і соціального досвіду.

Самокалічення – ушкодження (порушення анатомічної цілості або фізіол. функції органів і тканин організму людини), що виникають внаслідок умисного або неумисного заподіяння собі травм власними руками, ногами чи зубами або сторонніми предметами.

Самоушкодження - це умисна спроба завдати собі будь-якої шкоди, яка, в більшості випадків, не має на меті здійснення суїциду.

Суїцид (самогубство) – акт позбавлення себе життя, при якому людина робить цілеспрямовану і свідому спробу припинити існування.

Суїцидальні дії - включають суїцидальну спробу і завершений суїцид:

- суїцидальна спроба – це цілеспрямована операція засобами позбавлення себе життя, що не закінчилося смертю. Спроба може бути оборотною і необоротною, направленою на позбавлення себе життя або на іншу мету;

- завершений суїцид – дії, завершені летальним результатом.

Суїцидальна поведінка - поняття більш широке, яке, крім суїциду, включає в себе суїцидальні замах, спроби і прояви.

Суїцидальні прояви – включають суїцидальні думки, уявлення, переживання, а також суїцидальні тенденції, серед яких можна виділити задуми і наміри:

- пасивні суїцидальні думки характеризуються уявленнями, фантазіями на тему своєї смерті (але не на тему позбавлення себе життя як мимовільної дії), наприклад: «добре б померти», «заснути і не прокинутися»;

- суїцидальні задуми – це більш активна форма прояву суїцидальності. Тенденція до самогубства наростає у формі розробки плану: продумуються способи, час і місце самогубства;

- суїцидальні наміри з'являються тоді, коли до задуму приєднується вольовий компонент – рішення, готовність до безпосереднього переходу в зовнішню поведінку.

Суїцидент - особа, що виявляє будь-які форми суїцидальних (аутоагресивних) проявів, у тому числі здійснила суїцидальну спробу або самогубство.

Тривожність – індивідуальна властивість особистості, риса характеру, що проявляється схильністю до надмірного хвилювання, стану тривоги в ситуаціях, які загрожують, на думку цієї особи, неприємностями, невдачами. Це вияв психічного неблагополуччя особистості.

Фрустрація – стійке, довготривале негативне емоційне переживання, особливо сильне потрясіння, викликане крайньою незадоволеністю від реальних чи надуманих перешкод на шляху досягнення мети. Фрустрація дезорганізовує свідомість людини.

Членушкодження - виражається в спричиненні тілесного ушкодження. Особа навмисно сама заподіює шкоду своєму здоров'ю, спеціально створюючи собі яку-небудь фізичну недугу (наприклад каліцтво кінцівок, пошкодження органів зору, слуху і т.п.) або штучно загострюючи вже наявне захворювання (наприклад, роз'ятрення рани і т.п.).

Особи, що входять до небезпечної категорії та «групи ризику»

- які раніше мали суїцидальні спроби або членушкодження;
- рідні і близькі яких, скоювали самогубство;
- втратили соціально-корисні зв'язки (особи, які не мають родичів, а особливо ті, чий сім'ї розпалися за час знаходження в місцях позбавлення волі);
- мають життєві складнощі (сімейні розлучення, зрада близької людини, втрата рідних чи близьких, значні матеріально-фінансові втрати, грошова заборгованість засудженого або членів родини);
- сімейні проблеми (хронічна конфліктно-деструктивна атмосфера в родині);
- засуджені вперше до тривалих строків позбавлення волі;
- засуджені, які мають порушення у сфері міжособистісних стосунків та відхилення у поведінці, загрозу чи факт приниження або зґвалтування;
- соціально дезадаптовані;
- до засудження мали високий соціальний статус;
- мають низький освітній рівень;
- визнані інвалідами I і II групи та особи похилого віку;
- засуджені з тяжкими захворюваннями, хворі на тяжкі соматичні або психічні захворювання (розлади);
- засуджені, які страждають від наркотичної чи алкогольної залежності;
- поміщені у дисциплінарний ізолятор;
- переведені в приміщення камерного типу, одиночні камери;
- перебувають у конфліктних стосунках з іншими засудженими;
- мають емоційні проблеми (тривожність, депресія, афект, фрустрація, агресія тощо);
- ведуть розмови про самогубство або погрози його вчинення, нереальні висловлювання про зникнення;
- постійно доводять оточуючим свою вину та переживання;
- мають різкі зміни в поведінці;
- безпідставно збирають та пакують особисті речі, роздають або дарують власне майно, збирають лікарські засоби, шукають та зберігають отруйні речовини;
- мають песимістичні висловлювання про майбутнє;
- знаходяться під тиском, здійснюваним групою засуджених, тривале перебування у ролі жертви;
- схильні до навіювання та «заразливого» ефекту засуджених негативної спрямованості;
- подовжено строк покарання або мають невдачу поданої апеляції;
- скоювали злочин проти особистості (особливо вбивство близької людини);
- яких було зґвалтовано.

Перелік небезпечних сигналів зовнішнього вигляду і поведінки засуджених, які зберігаються протягом певного часу

- мімічні сигнали (скорбота, невдоволеність, розпач, тощо);
- мовленнєві сигнали (тихий монотонний голос, уповільнене мовлення, короткі відповіді, прискорене експресивне мовлення, патетика в інтонації, голосіння);
- рухові сигнали (загальмованість, бездіяльність, рухові порушення);
- психологічний стан (песимістична оцінка свого минулого й теперішнього, відсутність перспектив у майбутньому, набута безнадія, думки про суїцид або бажання «втекти від усього цього», постійне відчуття самотності, безкорисності, провини або сумніву, відчуття нудьги при проведенні часу в звичайному оточенні або виконанні роботи, яка раніше приносила задоволення, роздуми про смерть, відсутність планів на майбутнє, раптові приступи гніву, які часто виникають з-за дрібниць);
- втрата апетиту або імпульсивне переїдання, безсоння або підвищення сонливості протягом останніх днів;
- часті скарги на соматичні недомогання (біль в животі, головний біль, постійна втомлюваність);
- незвичайно зневажливе ставлення до свого зовнішнього вигляду;
- ухилення від контактів, ізоляція від друзів, сім'ї, перетворення в людину-одинака;
- порушення уваги зі зниженням якості виконуваної роботи;
- раптова роздача своїх особистих речей;
- словесні заяви: «ненавиджу життя», «всім буде краще без мене», «мені нічого чекати від життя», «вони пошкоднують про те, що вони мені зробили», «не можу цього винести», «я став тягарем для всіх», «я накладу на себе руки», «нікому я не потрібен», «це вище за мої сили».

Порядок дій персоналу із запобігання суїциду

Начальник відділення соціально-психологічної служби:

1. Слідкує за соціально-психологічним кліматом у середовищі засуджених відділення СПС, аналізує та фіксує усі відхилення в їх поведінці, зовнішньому вигляді, ставленні до праці.
2. Володіє інформацією про осіб, схильних до приниження людської гідності, одностатевих зв'язків, жорстокого поводження тощо. Проводить з ними правороз'яснювальну роботу щодо кримінальної відповідальності за діяння, передбачені статтею 120 Кримінального кодексу України.
3. Включає до плану роботи заходи, спрямовані на профілактику самогубств серед засуджених.
4. У журналі обліку роботи із засудженими відділення СПС веде список засуджених, які перебувають на профілактичному обліку.
5. У відповідному розділі Щоденника індивідуальної роботи із засудженими (Щоденника соціально-виховної роботи із засудженими неповнолітніми) робить запис про перебування особи на профілактичному обліку.
6. Розробляє схему розташування спальних місць засуджених, на яких окремо зазначає спальні місця засуджених, схильних до самогубства. Зазначені схеми розміщуються на стендах біля днювального по відділенню.
7. Забезпечує надання засудженим, які перебувають на профілактичному обліку, спальних місць у гуртожитку, що добре проглядаються та контролюються. Доводить до відома молодших інспекторів відділу нагляду та безпеки місцезнаходження таких осіб.
8. Спостерігає за поведінкою засуджених, які перебувають на профілактичному обліку, визначає коло їх спілкування з найближчим оточенням, близькими та родичами, аналізує взаємовідносини з цими особами. У разі змін у поведінці, які свідчать про депресивний стан у таких засуджених, негайно інформує заступника начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи і психолога.
9. Проводить із засудженими, які перебувають на профілактичному обліку, індивідуальні бесіди, спрямовані на формування у них позитивного настрою, оптимістичних поглядів на життя.
10. При накладенні стягнень на засудженого, який перебуває на профілактичному обліку, консультується з психологом.
11. Вживає заходів щодо зміцнення та відновлення соціальних зв'язків засуджених з членами їх сімей. Спільно з психологом визначає необхідні заходи щодо залучення до роботи із засудженими, які перебувають на профілактичному обліку, їх рідних та близьких.
12. Вживає заходів щодо забезпечення корисної зайнятості осіб, які перебувають на профілактичному обліку, шляхом залучення їх до участі у заходах культурно-масового та фізкультурно-оздоровчого характеру, стимулює та заохочує проявлення ними суспільно корисної ініціативи.
13. З особами, які мають низький освітній рівень, проводить роботу щодо залучення їх до загальноосвітнього навчання.

14. Під час проведення масових заходів згідно з розпорядком дня інформує молодших інспекторів відділу нагляду та безпеки установи про осіб, які залишились у приміщеннях гуртожитку (днювальні, хворі тощо).

У разі виявлення суїцидальної поведінки серед осіб, які перебувають в місцях позбавлення волі, представник персоналу, який виявив ознаки такої поведінки, інформує чергового помічника начальника установи та подає начальнику установи рапорт, в якому обов'язково повинна міститися інформація:

- хто виявив суїцидальну поведінку засудженого;
- у чому виражалася суїцидальна поведінка засудженого;
- яка допомога була надана засудженому;
- хто з посадових осіб адміністрації установи попереджений за даним фактом.

Молодший інспектор відділу нагляду і безпеки:

1. Володіє інформацією про осіб, які перебувають на профілактичному обліку, а також місцезнаходження їх спальних та робочих місць.

2. Під час чергування у виробничій зоні контролює місця, де за специфікою роботи засуджені працюють поодиноці, перевіряє їх наявність на робочих місцях через кожні дві години, особливу увагу звертає на наявність та поведінку осіб, які перебувають на профілактичному обліку.

3. У разі виявлення суїцидальної спроби (замаху на самогубство) особи, яка тримається в установі, негайно подає сигнал тривоги, інформує чергового помічника начальника установи, при безпосередньому запобіганню суїциду – спільно з представниками оперативної групи негайно доставляє особу до чергової частини, про що складає відповідний рапорт. При необхідності вживає заходів щодо надання їй першої медичної допомоги.

4. У випадку поміщення у ДІЗО, карцер або переведення в ПКТ(ОК) осіб, які перебувають на профілактичному обліку, більш уважно спостерігає за їх поведінкою у приміщеннях та прогулянкових двориках.

У разі намагання особи вчинити акт самогубства в ДІЗО, карцері, ПКТ(ОК) вимагає від неї припинити такі дії та негайно доповідає про це черговому помічнику начальника установи (черговому помічнику начальника слідчого ізолятору), а у випадку перебування у камері інших засуджених або осіб, узятих під варту, звертається до них з цією вимогою та пропонує надати допомогу потерпілому. Двері камери до прибуття чергового помічника начальника установи або його заступника не відчиняє. **У разі виявлення суїцидальних спроб** серед осіб, які перебувають в місцях позбавлення волі, представник персоналу, який виявив ознаки такої поведінки, інформує чергового помічника начальника установи та подає начальнику установи рапорт, в якому обов'язково повинна міститися інформація: хто виявив суїцидальну спробу засудженого; у чому виражалася суїцидальна спроба засудженого; яка допомога була надана засудженому; хто з посадових осіб адміністрації установи попереджений за даним фактом.

Обов'язки посадових осіб установи щодо організації роботи з профілактики та попередження самогубств серед осіб, які тримаються в установах виконання покарань

1. Начальник установи:

1. Відповідає за забезпечення належного рівня безпеки, захисту життя та здоров'я осіб, які тримаються в установі.
2. Забезпечує ефективну взаємодію служб установи з профілактики та попередження самогубств.
3. На оперативних нарадах керівництва установи щокварталу заслуховує заступника із соціально-виховної та психологічної роботи про стан роботи з профілактики та попередження самогубств серед осіб, які тримаються в установі.

2. Перший заступник начальника установи:

1. Спрямовує роботу персоналу оперативного відділу, відділу нагляду та безпеки (відділу режиму та охорони), чергових змін на виявлення умов, що сприяють скоєнню самогубств серед осіб, які тримаються в установі.
2. Забезпечує контроль за діяльністю підпорядкованих служб в частині організації належного нагляду за особами, які перебувають на профілактичному обліку.

3. Заступник начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи:

1. Безпосередньо організовує роботу з профілактики та попередження самогубств серед осіб, які тримаються в установі.
2. Організовує проведення правороз'яснювальної роботи серед засуджених, які схильні до вчинення неправомірних дій по відношенню до інших осіб (створення конфліктів, нападу на адміністрацію тощо) щодо кримінальної відповідальності за діяння, передбачені статтею 120 Кримінального кодексу України.
3. З метою забезпечення належного соціально-психологічного клімату в установі планує та організовує проведення заходів соціального, психологічного, педагогічного та релігійного характеру. Ці заходи проводяться безперервно та послідовно і відображаються у плані роботи відділу (групи) соціально-виховної та психологічної роботи.
4. Відповідає за організацію навчання персоналу установи щодо профілактики та попередження самогубств серед засуджених (осіб, узятих під варту).
5. Організовує збір матеріалів для постановки осіб на профілактичний облік. Забезпечує складання необхідних документів (наказу по установі про постановку особи на профілактичний облік, про закріплення персоналу установи за особами, які перебувають на профілактичному обліку тощо).
6. У разі отримання інформації про особу, яка має відхилення у поведінці, бере участь в інструктажі чергової зміни, що заступає для здійснення нагляду за засудженими (особами, взятими під варту), на якому доводить отриману інформацію до її відома з метою забезпечення постійного нагляду за поведінкою таких осіб.
7. Залучає до роботи з профілактики та попередження самогубств священнослужителів релігійних конфесій, які зареєстровані у встановленому законом порядку.

4. Психолог установи:

1. Здійснює діагностику суїцидальної поведінки:
 - 1.1. Новоприбулих до установи осіб.
 - 1.2. Засуджених, які залишені для виконання робіт з господарського обслуговування слідчих ізоляторів.
 - 1.3. Осіб, узятих під варту.
 - 1.4. Осіб, які відбувають покарання в установі.
2. Виявляє та проводить психокорекційну роботу з особами, схильними до приниження людської гідності, одностатевих зв'язків, жорстокого поводження тощо. Надає рекомендації персоналу установи щодо роботи з такими особами.
3. Вживає заходів щодо нейтралізації негативного впливу на засуджених (осіб, узятих під варту) та адаптації їх до умов місць позбавлення волі. Особливу увагу звертає на осіб, які перебувають в установі менше одного року.

4. Здійснює спостереження за поведінкою осіб, які отримали листи або інші повідомлення, що містять інформацію психотравмуючого змісту (смерть, тяжка хвороба, розрив стосунків з рідними або близькими, втрата значних матеріальних цінностей, стихійне лихо тощо), контролюючи їх психічний стан. При цьому вживає заходів щодо зняття можливих негативних психічних станів.
5. Стосовно осіб, які знаходяться у тяжких психологічних станах (стрес, дистрес, депресія, фрустрація тощо) або стосовно яких складено рапорт щодо проявів суїцидальної поведінки, вживає профілактичних заходів (прогресивна релаксація, психотерапевтичні вправи, аутогенне тренування тощо).
6. У разі недоцільності, на думку психолога, надання особі психологічної допомоги (психічні розлади особи, категорична відмова від спілкування з психологом тощо) складає відповідну довідку, яка реєструється в канцелярії установи та зберігається у заступника начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи.
7. Веде психологічні картки роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку схильних до самогубства.
8. Виявляє серед засуджених (осіб, узятих під варту) осіб з відхиленнями в поведінці, про що негайно інформує начальника медичної частини установи (медичний персонал) та заступника начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи.
9. Визначає серед осіб, які перебувають на диспансерному обліку у психіатра, осіб, яким необхідно надання психологічної допомоги.
10. У разі виявлення конфліктних ситуацій між засудженими (особами, взятими під варту) (інформація персоналу установи, записи в журналі обліку рапортів про порушення режиму, а також скарги, заяв та інших повідомлень про правопорушення тощо) вживає певних профілактичних заходів.
11. Спільно з начальником відділення (вихователем) СПС установи визначає осіб, які мають позитивний вплив на засудженого (особу, взятую під варту), що перебуває на профілактичному обліку, та здійснює їх консультування.
12. Взаємодіє з психологами загальноосвітніх навчальних закладів Міністерства освіти і науки України щодо методичного забезпечення профілактики самогубств.
13. Здійснює моніторинг морально-психологічного клімату в середовищі засуджених шляхом проведення анкетування. Аналіз отриманих результатів щодо факторів, які негативно впливають на клімат доводить до керівництва установи з метою вжиття заходів щодо їх усунення.
14. Вживає інших заходів щодо профілактики та попередження самогубств, згідно Типових посадових обов'язків психолога установи виконання покарань та слідчого ізолятора, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 04.11.2013 № 2300/5.
15. У разі випадку самогубства:

15.1. Проводить з особами, які перебувають на профілактичному обліку, психопрофілактичні заходи, спрямовані на нейтралізацію негативного психологічного впливу ("заразливий" ефект) на поведінку даних осіб.

15.2. Розробляє зміст та методику проведення начальниками відділень (вихователями) СПС групових профілактичних бесід, спрямованих на зняття можливих негативних соціально-психологічних наслідків.

5. Оперативний працівник установи:

1. У встановленому законом порядку отримує інформацію про зміни в поведінці осіб, які перебувають на профілактичному обліку, а також про виявлену конфліктну ситуацію за участі таких осіб та вносить відповідні відомості до журналу оперативної інформації чергового помічника начальника установи для ознайомлення представників зацікавлених служб установи.
2. У разі необхідності, під час інструктажу чергової зміни молодших інспекторів відділу нагляду та безпеки звертає увагу на забезпеченні посиленого нагляду та контролю за поведінкою окремих осіб.

6. Черговий помічник начальника установи (слідчого ізолятора):

1. Слідкує за наявністю у приміщенні чергової частини установи установочних даних на осіб, які перебувають на профілактичному обліку, інформації про попередні суїцидальні спроби (замахи на самогубство), самокалічення (членушкодження) та суїцидальні наміри. На кожному інструктажі

доводить до відома молодших інспекторів відділу нагляду та безпеки і виробничого персоналу установи інформацію стосовно цих осіб.

2. Під час обходу комунально-побутових приміщень, житлової та виробничої зон приділяє особливу увагу огляду місць можливого вчинення суїциду (горища, підвали тощо), вживає заходів щодо недопущення безконтрольного проникнення до них осіб, які тримаються в установі, а у разі потреби – ізоляції цих місць.

3. У разі отримання інформації про необхідність здійснення посиленого нагляду за особами, які мають відхилення у поведінці, забезпечує контроль за їх поведінкою силами чергової зміни та оперативної групи.

4. У разі отримання інформації про суїцидальну спробу (замах на самогубство) особи, яка тримається в установі (слідчому ізоляторі), негайно доставляє її до психолога або психіатра установи (якщо особа не потребує негайної медичної допомоги) або забезпечує виклик медичних працівників для надання невідкладної допомоги. У разі відсутності останніх доставляє її до приміщення медичної частини і залишає під наглядом чергового фельдшера та представника оперативної групи до прибуття психолога або психіатра.

5. При поміщенні засудженого, який перебуває на профілактичному обліку, у ДІЗО або переведенні в ПКТ(ОК) проводить інструктаж молодших інспекторів відділу нагляду та безпеки (режиму і охорони), які несуть у них службу, щодо приділення даній особі особливої уваги, запобігає поміщенню таких осіб поодинці.

6. При надходженні повідомлення про вчинення самогубства особою, яка тримається в установі, забезпечує виклик медичного працівника, оперуповноваженого та психолога, негайно прибуває на місце події та обмежує доступ до нього інших осіб.

7. У відповідності до вимог нормативно-правових актів Міністерства юстиції України, інформує органи, що проводять перевірку за фактом смерті засудженого чи особи, взятої під варту.

7. Інспектор (спеціаліст) по контролю за виконанням режимних вимог установи (інспектор з обліку слідчого ізолятора):

1. У своїй роботі безпосередньо підпорядковується начальнику оперативного підрозділу установи виконання покарань (слідчого ізолятора).

2. Володіє інформацією про осіб, які перебувають на профілактичному обліку.

3. При виявленні листів психотравмуючого змісту (смерть, тяжка хвороба, розрив стосунків з рідними або близькими, втрату значних матеріальних цінностей, стихійне лихо або інші термінові повідомлення щодо особистих інтересів цих осіб) негайно передає їх психологу установи під підпис у журналі обліку кореспонденції осіб, які тримаються в установі виконання покарань (слідчому ізоляторі) для невідкладного ознайомлення засуджених (осіб, узятим під варту).

8. Виробничий персонал установи:

1. Володіє інформацією про осіб, які перебувають на профілактичному обліку (знає прізвища, імена та по батькові цих осіб).

2. Особам, які перебувають на профілактичному обліку, визначає робочі місця у дільницях, що добре проглядаються і контролюються та за характером виробництва не передбачають роботу поодинці, під час роботи постійно спостерігає за їх поведінкою.

3. Запобігає самовільному спорудженню засудженими на території виробничої зони не передбачених планами споруд, шаф, сховищ.

4. Контролює виробничі приміщення, що тимчасово не використовуються, а також приміщення, де засуджені за характером виробництва працюють поодинці. Вживає заходів щодо виключення можливості самовільного знаходження у таких приміщеннях осіб, які перебувають на профілактичному обліку.

5. Під час перевірки наявності засуджених на робочих місцях особливу увагу приділяє особам, які перебувають на профілактичному обліку, припиняє їх безконтрольне пересування по території цеху (дільниці). Повідомляє психолога установи та начальника відділення СПС про випадки відхилення у поведінці цих осіб.

9. Лікар-психіатр (лікар-терапевт) установи:

1. Надає психіатричну допомогу засудженим у відповідності до вимог Закону України від 22.02.2000 № 1489-III «Про психіатричну допомогу».
2. Систематично здійснює комплекс заходів, спрямованих на виявлення осіб, які мають психічні захворювання.
3. З метою профілактики декомпенсації психічного стану засуджених (осіб, узятих під варту), підвищення їх психічної адаптації вносить пропозиції щодо такого раціонального працевлаштування, що відповідає психічному стану їх здоров'я.
4. Здійснює амбулаторний прийом у медичній частині:
 - 4.1. усіх хворих, записаних на прийом у цей день, та осіб, які доставлені за ініціативою персоналу установи;
 - 4.2. диспансерної групи згідно з планом;
 - 4.3. за невідкладними показаннями (виникнення психічних розладів).
5. негайно проводить огляд осіб, які внаслідок проявів суїцидальної поведінки або самокалічення (членушкодження) були доставлені до приміщення медичної частини, з метою вирішення питання про:
 - наявність або відсутність психічного захворювання у стадії загострення;
 - необхідність посиленого нагляду та надання медикаментозної медичної допомоги на період виведення з депресивного стану.У разі виявлення психічного захворювання у стадії загострення вирішує питання про необхідність термінової госпіталізації такої особи до спеціалізованого психіатричного закладу охорони здоров'я МОЗ України.
6. Щоденно здійснює огляд осіб, які поміщені в ДІЗО або переведені в ПКТ(ОК).
7. Осіб, у яких виникли гострі захворювання або загострилися хронічні хвороби, що загрожують життю, значно погіршують стан здоров'я або лікування яких в умовах стаціонару медичних частин установ недостатньо ефективно, а також у діагностично не зрозумілих випадках, що потребують поглибленого клінічного обстеження, направляє до спеціалізованого психіатричного лікарняного закладу Державної кримінально-виконавчої служби України. У разі потреби вирішує питання про надання таким особам термінової медичної допомоги.
8. Залежно від стану психомоторного збудження або гальмування визначає лікувально-охоронну тактику під час лікування осіб, які можуть вчинити суїцидальні дії.
9. Під час службової підготовки проводить заняття з персоналом установи щодо основ надання першої медичної допомоги при вчиненні особою суїцидальних дій та виявлення ознак психічного захворювання.

Обов'язки засуджених та ув'язнених щодо попередження суїцидальних проявів (намірів) та у разі вчинення суїцидальних спроб

Старший днювальний гуртожитку зобов'язаний:

1. Знати кількість засуджених, які перебувають на профілактичному обліку, як особи схильні до самогубства та проживають у гуртожитку, скільки з них на роботі, хворих, утримується в ДІЗО, карцері або ПКТ (ОК). Повідомляти начальнику відділення (вихователю), ЧПНУ або молодших інспекторів чергової зміни про їх безпідставну тривалу відсутність.
2. У разі зникнення чи неповернення у встановлений час виданих засудженим для користування колючо-ріжучих предметів (ножиць) та господарського інвентарю негайно повідомляти про це начальника відділення (вихователю) СПС установи, а у разі його відсутності ЧПНУ або молодшим інспекторам чергової зміни;
3. Стежити за наявністю на ліжках осіб схильних до самогубства табличок із зазначенням прізвищ та ініціалів засуджених.
4. У разі псування, втрати засудженим, в тому числі схильними до самогубства, білизни повідомляти про це начальника відділення (вихователю), СПС установи.
5. Повідомляти начальнику відділення (вихователю) СПС установи про зміни у поведінці засуджених, що можуть свідчити суттєве погіршення їх психоемоційного стану.
6. Стежити за дотриманням графіку роботи підсобних приміщень.
7. У разі виявлення особи, яка намагається вчинити акт самогубства, вимагає від неї припинити такі дії та негайно доповідає про це начальнику відділення (вихователю), ЧПНУ або молодшому інспектору чергової зміни, звертається до інших засуджених та вживає заходів з метою перешкодити вчиненню таких дій та надати допомогу потерпілому.
8. Виконувати інші обов'язки, покладені на них адміністрацією установи виконання покарань, які визначені Правилами внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 29.12.2014 № 2186/5, що не суперечать законодавству.

Днювальний гуртожитку зобов'язаний:

1. Знати кількість засуджених, які проживають у гуртожитку, скільки з них на роботі, хворих, утримується в ДПК, ДІЗО, карцері або ПКТ (ОК).
2. Стежити за виходом засуджених у нічний час за межі відділення СПС та гуртожитку для засуджених. Повідомляти старшого днювального гуртожитку, ЧПНУ або молодшим інспекторам чергової зміни про відсутність засуджених.
3. Про всі надзвичайні події терміново доповідати начальнику відділення (вихователю), ЧПНУ або молодшим інспекторам чергової зміни.
5. У разі виявлення особи, яка намагається вчинити акт самогубства, вимагає від неї припинити такі дії та негайно доповідає про це старшому днювальному гуртожитку, начальнику відділення (вихователю), ЧПНУ або молодшому інспектору чергової зміни, звертається до інших засуджених та вживає заходів з метою перешкодити вчиненню таких дій та надати допомогу потерпілому.
6. Виконувати інші обов'язки, покладені на них адміністрацією установи виконання покарань, які визначені Правилами внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 29.12.2014 № 2186/5, що не суперечать законодавству.

Черговий камери зобов'язаний:

1. Про всі надзвичайні події терміново доповідати молодшим інспекторам чергової зміни.
2. Повідомляти про погіршення стану здоров'я, зміни у поведінці засуджених, що можуть свідчити про суттєве погіршення їх психоемоційного стану.
3. У разі виявлення особи, яка намагається вчинити акт самогубства, вимагає від неї припинити такі дії та негайно доповідає про це молодшому інспектору чергової зміни, звертається до інших засуджених (ув'язнених) та вживає заходів з метою перешкодити вчиненню таких дій та надати допомогу потерпілому.
4. Виконувати інші обов'язки, покладені на них адміністрацією установи виконання покарань, які визначені Правилами внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 29.12.2014 № 2186/5, що не суперечать законодавству.

Діагностична робота із засудженими

Діагностика суїцидальної поведінки – збір, узагальнення та аналіз інформації про схильність особи до самогубства.

Види:

Первинна - здійснюється начальником дільниці карантину, діагностики і розподілу, медичним працівником, психологом та іншим персоналом установи під час прибуття та перебування засудженого у дільниці карантину, діагностики і розподілу.

Поточна - передбачає спільну діяльність персоналу всіх служб установи виконання покарань, спрямовану на виявлення серед засуджених осіб, схильних до самогубства. Поточна діагностика здійснюється протягом усього терміну перебування засудженого в установі.

Планова - здійснюється психологом установи виконання покарань шляхом проведення психодіагностичних заходів: стосовно засуджених, які перебувають на профілактичному обліку – не рідше одного разу на квартал (у виховних колоніях – на місяць); стосовно інших засуджених – один раз на рік (у виховних колоніях – один раз на півроку).

Позапланова - передбачає спільну діяльність персоналу всіх служб установи виконання покарань, спрямовану на визначення морально-психологічного стану засудженого при виникненні непередбачуваних складних життєвих обставин (погана звістка з дому, спонтанний конфлікт, зрада близької людини тощо)

Методи:

- документальне вивчення особистості;
- медичне обстеження;
- психодіагностичне вивчення;
- індивідуальні бесіди;
- збір незалежних характеристик;
- спостереження;
- анкетування

Джерела інформації щодо суїцидальних намірів:

- особова справа (повідомлення про спроби вчинення членушкодження, самогубства, довідки за наслідками проведення судово-психіатричних експертиз, інформація про соціально корисні зв'язки, сімейний анамнез, ставлення до вчиненого злочину та інші дані стосовно особистості);
- індивідуальна програма соціально-виховної та психологічної роботи із засудженим;
- медична картка (повідомлення про соматичні або психічні захворювання (розлади), перенесені черепно-мозкові травми, інфекційні хвороби (туберкульоз, менінгіт тощо);
- результати психодіагностичного вивчення особистості засудженого;
- інші джерела інформації (повідомлення, отримані в результаті спілкування з близькими та рідними засудженого, його оточенням, персоналом установи, який безпосередньо контактує з особою тощо);
- візуальне спостереження.

Тестові та проєктивні методики:

- Тест Айзенка;
- Карта визначення ризику суїцидальності (В.М.Прийменко);
- Тест на виявлення суїцидального ризику СР- 45;
- Тест на виявлення суїцидальних намірів (Н. Шявровська, О. Гончаренко, І. Мельникова)
- Методика Басса-Дарки;
- Тест Почебут;
- Методика акцентуації характеру Шмішека;
- Опитувальник на визначення Типу темпераменту;

- Тест Люшера;
- Проективна методика «Неіснуюча тварина»;
- Психометричний тест «Геометричні фігури»;
- Проективний тест Розенцвейга;
- Методика «Рука Вагнера»;
- Методика визначення рівня нервово-психічної стійкості, ризику дезадаптації в стресі;
- Соціометрія і референтометрія;
- Тест «Відношення до життя» (Т. Шрайдер);
- «Вербальний і фрустраційний тест» (Л. Собчик);
- Методика «ММРІ»;
- Діагностика зниженого настрою – субдепресії Зунг (адаптація Г. Балашова);
- «Візуальна експертна оцінка емоційного стану засуджених» (адаптація В.М. Кондрат'єв).
- Опитувальник суїцидального ризику (модифікація т.зв. Разуваєва)

*Особливу увагу приділяти відвертості засуджених під час здійснення тестової діагностики. З особами, які за результатами проведення тестової діагностики, показали недостовірні або не правдоподібні дані, організувати повторне вивчення з використанням «батареї тестових методик», експрес-бесіди з використанням відкритих та напіввідкритих питань, спостереження за поведінкою.

Профілактична робота із засудженими

Профілактика суїцидальної поведінки - комплекс заходів, спрямованих на покращення соціально - психологічного клімату серед засуджених, виявлення й усунення чинників, які сприяють формуванню в них суїцидальної поведінки.

Види:

Первинна - заходи, що мають на меті запобігти спробам скоєння суїциду; до неї також відносять інформаційно-навчальні заходи з питань суїцидології;

Безпосередня - полягає в роботі з суб'єктами, які здійснювали спробу самогубства, щоб уникнути рецидивів в них суїцидальної поведінки;

Опосередкована - надання допомоги близькому оточенню осіб, які скоїли суїцидальну спробу, щоб уникнути рецидивів суїцидальної поведінки в такому оточенні.

Шляхи:

Індивідуальна - своєчасне надання соціально-психологічної допомоги засудженим та особам, узятим під варту, які знаходяться в тяжких психотравмуючих та суїцидонебезпечних станах. При індивідуальній профілактиці особлива увага приділяється суїцидонебезпечній категорії засуджених.

Загальна - заходи, спрямовані на послаблення і усунення соціально-психологічних та побутових причин і умов, які сприяють формуванню суїцидальної поведінки, а також проведення правороз'яснювальної роботи серед засуджених, щодо кримінальної відповідальності за діяння, передбачені статтею 120 Кримінального кодексу України.

Фактори, що впливають на результативність профілактичної роботи:

- участь у громадській діяльності (спортивні змагання і події, клуби, гуртки за інтересами, секції, дискусії і диспути тощо);
- добрі, врівноважені стосунки із загальною масою засуджених;
- доброзичливі та професійні стосунки з адміністрацією колонії;
- підтримка з боку близьких людей, взаєморозуміння між членами родини;
- впевненість у собі, своїх силах, переконаність у здатності до досягнення життєвих цілей;
- уміння звертатися за допомогою при виникненні труднощів;
- прагнення радитися при прийнятті важливих рішень;
- відкритість до думок і досвіду інших людей;
- відкритість до усього нового, здатність засвоювати нові знання;
- формування сенсу життя, життєвої перспективи, міцних зв'язків із близькими, сім'єю, суспільством, природою, адаптованість, інтегрованість із людьми та суспільством;
- інтелектуальний опір смерті в усіх її видах, в тому числі і самогубству;

Заходи:

- Закріплення за засудженим шефа-наставника (індивідуального інспектора-наставника);
- Закріплення за засудженим волонтера з кола засуджених;
- Психологічні консультації;
- Психологічний супровід протягом адаптації в дільниці КДіР;
- Тренінги;
- Практичні заняття;
- Сімейні конференції;
- Встановлення та налагодження соціально-корисних зв'язків;
- Просвітницька робота релігійних конфесій;
- Залучення громадських організацій;
- Зустрічі з відомими людьми (художники, поети, бібліотекари, вчителі, співаки, спортсмени, військові);
- Медична просвіта (психіатри, наркологи, терапевти та ін.);

- Диспути;
- Дискусії;
- Форум-театр;
- Кіноклуб Docudays ;
- Відео-презентації соціально-сміслових документальних фільмів і їх обговорення;
- Релаксаційні сеанси;
- Спортивні змагання, спартакіади, турніри;
- ККВ (Клуб Кмітливих і Винахідливих);
- Вікторини;
- Творчі конкурси;
- Концерти;
- Читання книжок і журналів;
- Соціальне партнерство засуджених та персоналу установи.

Індивідуальний підхід всіх служб:

- Детальне вивчення особової справи засудженого психологом, психіатром і персоналом установи;
- Визначення суїцидальних тенденцій, схильності до самоушкодження або психіатричного діагнозу засудженого;
- Робота оперативних служб (поведінка і соціальні зв'язки вихованця, можливе залякування, погрози в СІЗО чи у в'язниці);
- Донесення інформації про категорію профілактичного обліку засудженого вихователям відділень і молодшим інспекторам;
- Консультаційний облік психіатра;
- Ведення індивідуальної картки;
- Тісна та своєчасна взаємодія між службами і частинами;
- Розробка комплексних планів індивідуальної профілактики щодо конкретної суїцидонебезпечної особистості (експертна візуальна оцінка психоемоційного стану особистості, експрес опитування, прогнозування наслідків можливої афективної поведінки, розробка лінії поведінки та її втілення, планування й ефективне використання вільного часу);
- Вживання необхідних заходів впливу у вигляді індивідуальних психологічних бесід на відверті теми, зміна ставлення до оточуючого світу та суїцидогенних проблем, розвиток позитивних якостей характеру та розумових здібностей особистості, організація спілкування з особами, які подолали кризовий стан, подолання суїцидального рішення особистості лікувально-профілактичні заходи, трудова терапія, нетерапевтична і соціально-трудова реабілітація, адаптаційне пристосування до існуючих умов;
- Проведення заходів спрямованих на усунення зовнішніх причин самогубства та зменшення впливу суїцидогенних чинників (зміна мікросередовища, нейтралізація несприятливого впливу зовнішнього середовища);
- Проведення роботи серед найближчого оточення такої особистості з членами родини суїцидента, рідними та друзями;
- Запровадження спілкування з психологом за телефоном довіри та інтернетом з метою надання як анонімної, а також індивідуальної допомоги суїцидента.

Корекційна робота з засудженими

Корекційна робота - корекція негативних емоцій, зменшення афективного компоненту і посилення самоусвідомлення.

Види:

Кризова підтримка:

- зняття негативних адаптивних переживань, відреагування почуттів;
- прояснення конфліктної ситуації і досягнення розуміння проблеми;
- структурування ситуації, що має допомогти людині побачити цілісну картину проблеми і шляхи її виникнення;
- активізація антисуїцидальних установок, допомога особі у визначенні важливих зв'язків з близьким оточенням, їх значущості у житті, актуальних сенсів розвитку особистості;
- робота із сім'єю: зміцнення чи відновлення міжособистісних зв'язків, з формування почуття поваги до людини, сприйняття її як рівної, визначення її права на власний світогляд, свої ціннісні орієнтації;
- піднесення цінності його особистості.

Кризове втручання (інтервенція):

- зняття гостроти психотравми;
- вербалізація, висловлювання емоційних переживань суїцидента;
- пошук шляхів конструктивного подолання психотравмуючої ситуації, спираючись на попередній життєвий досвід людини;
- усвідомлення тієї проблеми, яка знаходиться в основі суїцидального наміру, і спроба знайти більш конструктивний спосіб реалізації цієї потреби;
- формування в особистості мотивації для особистої психотерапевтичної роботи.

Підвищення рівня адаптації людини:

- вироблення і тренінг нових невипробуваних засобів адаптації;
- формування навичок продуктивного вирішення конфлікту.

Форми:

- Індивідуальна робота;
- Групові заняття.

Заходи:

- Арт-терапія (малювання, ліплення, вишивка);
- Бібліотерапія;
- Музикотерапія;
- Самонавіювання;
- Сеанс релаксації;
- Аутотренінг;
- Сімейна конференція;
- Індивідуальна бесіда;
- Духовне заняття;
- Тренінг;
- Дискусії;
- Диспут;
- Відеофільм;
- Презентація;
- Спортивні турніри та змагання;
- Зустрічі з відомими людьми;
- Літературний вечір;
- Концерт;

- Конкурс;
- Вікторина;
- Бесіда.

Перелік тем корекційних занять із засудженими:

- Подолання тривожності і фрустрації.
- Агресія та аутоагресія – самоконтроль.
- Оптимізм і песимізм. Визначення понять. Вплив на життя і особистість.
- Що потрібно молоді?
- Вихід із стресових ситуацій. Як побачити перспективу?
- 10 способів навчитися любити себе.
- Психологічні аспекти поведінки та життєдіяльності особистості.
- Позитивні установки і вчинки.
- Розвиток вольових якостей у підлітків.
- Масова поведінка та її вплив на особистість.
- Причини агресивної та аутоагресивної поведінки та корекція.
- Управління конфліктами.
- Позитивна життєва мотивація.
- Сім'я – головна подорож нашого життя.
- Шляхи вирішення конфліктних ситуацій.
- Здоровий спосіб життя.
- Спортивна та творча діяльність – запорука здоров'я і довголіття.
- Що треба робити для уникнення песимістичних думок і досягнення щастя.
- Навчися сам відповідати за своє життя.
- Як створити план життя?
- Кожний день ми обираємо, якою дорогою йти.
- Сене життя.
- Людська гідність. Повага до свого життя, до себе і інших.
- Важливість правильного вибору майбутньої професії.
- Побутові навички.
- Вирішення актуальних проблем юнака. Членство в групі, емоційна підтримка. Допомога іншим учасникам, емоційне регулювання.
- Психологічні аспекти світогляду особистості.
- Розвиток співпереживання і емпатії.
- Зміна колективного настрою за допомогою арт-терапії.
- 6 способів сказати слово "Ні".
- Який я друг і які в мене друзі. Що таке дружба?
- Як створити щасливу сім'ю.
- Обережно! Конфлікт!
- Життя без агресії.
- Я обираю законні умови утримання в установі.
- Ми – за правослухняну поведінку.
- Гармонійна особистість.
- Стресостійкість.
- Агресивність і депресія – дві негативні сторони одного процесу.

Просвітницька робота

Форми :

- Індивідуальна;
- Групова.

Заходи:

- Лекція;
- Семінар;
- Кіноклуб Docudays UA;
- Круглий стіл;
- Презентація;
- Ділова гра;
- Рольова гра;
- Тренінг;
- Інформаційний куточок;
- Сімейна конференція;
- Дні відкритих дверей;
- Диспут;
- Дискусія;

Перелік тем просвітницької роботи з засудженими:

- Цінуй життя. Профілактика суїцидальних дій.
- Формування навичок соціально прийнятної поведінки.
- Психологічні техніки регулювання емоційного стану партнера.
- Християнське вчення проти суїциду.
- Суїцид – не вихід із складної життєвої ситуації.
- Душевний світ і емоційна рівновага людини.
- Цінність особистості і сенс життя.
- У пошуках гарного настрою.
- Як навчитися жити без бійки?
- Учимося знімати втому.
- Як переборювати тривогу?
- Я - це Я. Грані мого „Я”.
- Я + він + вони = ми.
- Я маю право відчувати і виражати свої почуття.
- Невпевненість у собі. Як її подолати.
- Конфлікти та конструктивне їх вирішення.
- Стрес у житті людини. Способи боротьби зі стресом.
- Способи саморегуляції емоційного стану.
- Як сказати „Ні!”.
- Не зламай своєї долі!
- Я – обираю життя.

Перелік тем просвітницької роботи з персоналом:

- Специфіка організації профілактичної роботи щодо попередження самогубств персоналом різних служб установи.
 - Соціально-психологічні основи суїциду.
 - Візуальна діагностика пригнічених та аутоагресивних станів засуджених. План подальших дій персоналу.
- Діагностика суїцидальних проявів (намірів).
- Запобігання та профілактика суїциду.

- Підвищення рівня знань робітників пенітенціарних установ щодо інструментів та методів профілактики самогубств в середовищі засуджених.
- Психосоматичні стани засуджених.
- Стратегії поведінки засуджених в кризових ситуаціях.
- Психічні стани засуджених.
- Попередження та профілактика суїциду в місцях позбавлення волі.
- Соціальна адаптація до умов відбування покарання.
- Роль психологічної та соціально-виховної роботи щодо зменшення ризику аутоагресивної поведінки засуджених.
- Навички визначення депресивних станів і суїцидальної поведінки засуджених.
- Суїцид як суспільне лихо. Методи запобігання.
- Вплив алкоголю, наркотиків та тютюнопаління на суїцидальні наміри.
- Види темпераменту та акцентуацій характеру особистості.
- Емоційні розлади у засуджених.
- Фактори, що впливають на суїцидальну поведінку засудженого.
- Як підняти соціальний статус засудженого.
- Цінність особистості у психології, педагогіці та суспільстві.
- Вибір адекватних методів дії співробітника УВП.
- Що робити, якщо ми все перепробували?
- Як допомогти засудженому.
- Конфлікти в установах виконання покарань.
- Надання першої медичної допомоги засудженому при суїцидальній спробі (замаху на самогубство).
- Надання психологічної допомоги при суїцидальних проявах (намірах).
- Періоди суїцидального ризику.
- Агресивні засуджені.
- Дії в екстремальних ситуаціях.
- Вікові особливості прояву суїцидальної поведінки.

Перелік тем просвітницької роботи з родичами засуджених:

- У сім'ї засудили рідну людину. Поради близьким.
- Емоційні порушення у людей.
- Депресивні стани особистості.
- Алкоголізм і наркоманія. Шкідливий вплив.
- Психологія особистісних і міжособистісних конфліктів.
- Як підтримати рідну людину на відстані.
- Як повідомити погану звістку.
- Як допомогти впоратись з емоціями.
- Як допомогти пережити розлучення.
- Спілкування з рідним: Як?
- Що таке суїцид? Як із ним боротися?
- Від протистояння до розуміння!

Психологічне консультування

Носить компетентний характер і передбачає наступні заходи:

- Консультативна робота з рідними та персоналом, спрямована на зняття провокуючих факторів.
- Підвищення або розвиток позитивної самооцінки цінності особистості, її соціального статусу в групі, тренінги особистісного зростання.
- Профілактика порушень психічного здоров'я.
- Навчання конструктивним поведінковим реакціям у проблемних ситуаціях.
- Навчання технікам керування емоціями, зняття м'язового й емоційного напруження.

Порядок постановки засудженого на профілактичний облік

Підставою для постановки на профілактичний облік (зняття з обліку) засудженого (особи, взятої під варту) є рішення комісії установи.

- Негайне інформування працівником колонії про виявлення ознак суїцидальної поведінки з боку засудженого чергового помічника начальника установи про необхідність здійснення посиленого нагляду за даною особою.

- Негайне подання мотивованого рапорту начальнику установи про необхідність оцінки суїцидальної поведінки конкретної особи.

- Начальник установи у разі отримання рапорту негайно надає доручення: психологу щодо вжиття профілактичних заходів; заступнику начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи щодо збору матеріалів, які характеризують особу, спосіб її життя і поведінку; начальнику медичної частини установи щодо клінічного обстеження даної особи.

- Не пізніше трьох діб після подання рапорту начальник установи чи особа, яка виконує його обов'язки, проводить засідання комісії (у виховних колоніях – педагогічної ради) для вирішення питання про постановку засудженого на профілактичний облік. Присутність даної особи на засіданні комісії не обов'язкова. Матеріали на засіданні комісії доповідає начальник відділення соціально - психологічної служби, у якому відбуває покарання засуджений;

- Рішення про постановку на профілактичний облік (зняття з обліку) оформлюється протоколом, у якому вказується: дата проведення засідання комісії, її фактичний склад, прізвище, ім'я, по батькові, установочні дані особи, яка проявляє ознаки суїцидальної поведінки, та підстави її постановки на облік;

- Витяг з протоколу засідання комісії доводиться до персоналу установи, який безпосередньо взаємодіє із засудженими;

- За особами, яких взято на профілактичний облік, наказом начальника установи закріплюються певні працівники установи: шеф-наставник (як правило, найбільш досвідченіші), які зобов'язані володіти інформацією про найближчі наміри та плани цих осіб, щомісяця долучати до матеріалів на даних осіб рапорти про зміни у їх поведінці;

- Спальні та робочі місця таким особам надаються у місцях, що добре проглядаються та контролюються;

- Виведення їх на роботу здійснюється тільки в першу зміну;

- Матеріали стосовно особи, яку взято на профілактичний облік (витяги з протоколу, наказу, рапорти про доцільність постановки на профілактичний облік), долучаються до її особової справи, а копії зберігаються у психолога;

- Списки осіб, які перебувають на профілактичному обліку, складаються психологом установи, щомісяця оновлюються та обов'язково повинні бути в черговій частині (використовуються під час проведення інструктажів), психолога, начальників відділень СПС (на осіб, які перебувають на профілактичному обліку та відбувають покарання в даному відділенні СПС), начальників цехів та майстрів (на осіб, які виводяться на роботу), молодших інспекторів з нагляду за засудженими (в маршрутних картках);

- Стенди з фотокартками та установочними даними на осіб, схильних до вчинення самогубства, розміщуються в черговій частині, на міжзонних контрольно-пропускних пунктах та класах службової підготовки;

- У разі переведення особи, яка перебуває на профілактичному обліку, до іншої установи психолог долучає до її особової справи психологічну картку роботи з даною особою;

- Термін перебування особи на профілактичному обліку в період відбування покарання не обмежується. У разі потреби, але не менше одного разу на півроку, начальник відділення СПС, в якому відбуває покарання засуджений, що перебуває на профілактичному обліку, виносить на розгляд комісії питання про доцільність подальшого перебування даної особи на профілактичному

обліку. З цією метою проводиться заслуховування психолога та персоналу установи, закріпленого за цією особою, про проведену роботу та зміни в її поведінці;

- Рішення засідань комісії фіксуються у відповідному розділі індивідуальної програми соціально-виховної та психологічної роботи із засудженим;

- Рішення про зняття особи з профілактичного обліку оформлюється протоколом, у якому вказуються: дата засідання комісії, її фактичний склад, прізвище, ім'я, по батькові, установочні дані особи, строк перебування на обліку та підстави зняття. Витяг з протоколу засідання комісії доводиться до персоналу установи, який безпосередньо взаємодіє із засудженими;

- Після звільнення від відбування покарання особи, яка перебувала на профілактичному обліку, її психологічна картка долучається до особової справи;

- Матеріали стосовно особи, яку взято на профілактичний облік (протоколи, накази, рапорти начальників відділення про зміни у поведінці), зберігати у заступника начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи. Копії наказу та протоколів про постановку на профілактичний облік засуджених долучати до особової справи;

- Рішення про зняття особи з профілактичного обліку оформляється протоколом, витяг з протоколу долучається до особової справи засудженого.

Проведення службового розслідування за фактом самогубства засудженого

За фактом самогубства засудженого протягом трьох годин з фактичного часу їх встановлення надсилається спецповідомлення до вищого керівного органу, в якому обов'язково зазначаються:

- Установа, де відбулася надзвичайна подія.
- Дата, можливий час вчинення самогубства та фактичний час їх встановлення.
- Місце та спосіб вчинення самогубства.
- Установочні дані про особу, яка вчинила самогубство (прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, громадянство, освіта, сімейний стан, місце проживання до засудження, наявність попередніх судимостей, дані про останню судимість, початок та кінець строку покарання).
- Дата прибуття даної особи до установи.
- Інформація про попередні суїцидальні спроби, самокалічення та суїцидальні наміри, перебування особи на профілактичному обліку.
- Можливі причини самогубства (при встановленні причин слід розрізняти такі поняття як афективний суїцид, доведення до самогубства, демонстративно-шантажні аутоагресивні дії, нещасний випадок, невинуватий ризик, самоотруєння, самокалічення (членоушкодження) тощо).
- Прізвища посадових осіб, які брали участь в огляді місця події.

За фактом самогубства засудженого (особи, взятої під варту) проводиться службове розслідування, проведення якого доручається начальником міжрегіонального управління.

Службове розслідування проводиться з метою всебічного вивчення обставин надзвичайної події, виявлення та усунення можливих причин і умов, що сприяли вчиненню самогубства.

Службове розслідування організовується та проводиться адміністрацією установи виконання покарань.

До проведення службового розслідування залучаються представники соціально-психологічної служби, служби нагляду та безпеки (режиму і охорони), оперативної та медичної служби установи (слідчого ізолятора), в якій сталась надзвичайна подія.

По закінченню службового розслідування його матеріали у 5-денний термін направляються до відповідного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України.

На основі вивчення матеріалів службового розслідування та обставин справи на місці події працівниками міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України складається висновок.

У висновку службового розслідування обов'язково зазначаються:

- Посадові особи, якими проведено службове розслідування.
- Установочні дані про особу, яка вчинила самогубство (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання до засудження, національність, громадянство, сімейний стан, освіта,

відомості про попередні судимості, відомості про останню судимість, початок та кінець строку покарання, термін можливого застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання і заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, рух засудженого, фабула злочину).

- Попереднє місце роботи до засудження (ув'язнення), інформація щодо працевлаштування в установі.

- Дата, місце, час та спосіб вчинення самогубства.

- Обставини вчинення самогубства.

- Ким, коли і в якому місці було виявлено суїцидента.

- Покази та пояснення найближчого оточення (осіб, які підтримували із суїцидентом дружні відносини), а також осіб, які мали конфлікти із суїцидентом, якщо такі відомості виявлено в ході перевірки.

- Інформація про підтримання суїцидентом соціальних зв'язків (кількість листів, телефонних розмов, отримання посилок/передач, наявність побачень -коли і з ким відбувалися).

- Інформація про перебування суїцидента на профілактичних обліках, у тому числі на момент вчинення суїциду та за весь час відбування покарання (категорії). Відомості щодо проведеної профілактичної роботи.

- Конкретні причини і обставини, за яких застосовувались заходи стягнення і заохочення.

- Інформація про попередні суїцидальні спроби, самокалічення, суїцидальні наміри тощо.

- Відомості, які надають відповідь на запитання: «Чому особа прийняла рішення про вчинення самогубства?».

- Інформація щодо належності суїцидента до неформальної категорії/групи засуджених.

- Інформація щодо належності суїцидента до релігійної організації, відвідування релігійних заходів.

- Інформація щодо членства суїцидента в цільових групах, утворених громадськими організаціями.

- Ймовірність отримання суїцидентом інформації психотравмуючого змісту.

- Інформація про боргові зобов'язання та наявність конфліктів.

- Інформація щодо дотримання начальником відділення соціально-психологічної служби і психологом строків і порядку проведення індивідуальної роботи із суїцидентом.

- Повна психологічна характеристика (інформація про відхилення у поведінці, перебування у негативних психічних станах).

- Повний текст передсмертної записки (за наявності).

- Детальний аналіз стану здоров'я суїцидента на момент вчинення самогубства та обставини, що могли спровокувати суїцидальну поведінку через хворобу (із обов'язковим зазначенням наявних хронічних, тяжких невиліковних та інфекційних захворювань, психічних розладів, черепно-мозкових травм тощо).

- Інформація щодо порушення (відмови у порушенні) кримінальної справи.

- Прорахунки в діяльності персоналу установи щодо організації роботи з профілактики та попередження самогубств, виходячи з їх функціональних обов'язків та можливий вплив цих прорахунків на подію, що відбулася, а також, пропозиції щодо заходів реагування.

- Пропозиції щодо усунення недоліків у профілактичній роботі.
- Інша інформація, що має значення для розслідування.

Висновок службового розслідування підписується працівниками міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України, які забезпечують координацію соціально-психологічної служби, служби нагляду та безпеки (режиму і охорони), оперативної та медичної служби установи (слідчого ізолятора), в якій сталась надзвичайна подія, затверджується начальником міжрегіонального управління або особою, яка виконує його обов'язки, та надсилається до Управління соціально-психологічної роботи із засудженими Адміністрації Державної кримінально-виконавчої служби України.

Інші матеріали службового розслідування до Міністерства юстиції не направляються.

За аналогічною схемою проводиться робота щодо службових розслідувань попереджених випадків самогубств, за результатами яких також надсилається висновок до Управління соціально-психологічної роботи із засудженими Адміністрації Державної кримінально-виконавчої служби України.

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

(найменування установи виконання покарання)

Місце для
фото

ПСИХОЛОГІЧНА КАРТКА роботи з особою, яка перебуває на профілактичному обліку схильних до самогубства

Розпочато _____
Закінчено _____

Відомості про переміщення особи під час перебування в установі

Дата прибуття	Найменування установи	Прізвище та ініціали психолога установи	№ відділення	Дата та підстави вибуття

Прізвище: _____

Ім'я: _____

По батькові: _____

Дата народження: _____

Місце народження: _____

Освіта: _____

Сімейний стан: _____

Попередні судимості: _____

Остання судимість: _____

Початок строку: _____

Кінець строку: _____

Передбачені законодавством заохочувальні норми (УДЗ, заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, зміна умов тримання) _____

Підстави постановки засудженого на профілактичний облік: _____

Персонал установи, закріплений за особою, яка схильна до самогубства

№ з/п.	Прізвище, ім'я, по батькові	Посада	Заходи, що проводились

Засуджені, які мають позитивний вплив на особу, яка перебуває на профілактичному обліку

№ з/п.	Прізвище, ім'я, по батькові

План психологічної підтримки

№ з/п.	Заходи	Термін	Відмітка про виконання	Примітки

Психолог установи _____

Примітка: план психологічної підтримки особи, яка схильна до вчинення самогубства, складається на кожні півроку та повинен включати: психодіагностичні та психопрофілактичні заходи (аутогенне тренування, психогігієнічний комплекс та прогресивна релаксація, психофізичні вправи та інші), психологічні індивідуальні бесіди, експрес – бесіди та інші.

Результати медичного огляду:

Начальник медичної частини установи _____

" ___ " _____ 20 ___ року

Результати роботи психолога з особою, схильною до вчинення самогубства

Результати психодіагностичного обстеження особи, яка перебуває на профілактичному обліку:

Психологічна характеристика

Висновки

Прогноз поведінки

Рекомендації щодо подальшої роботи із засудженим

Психолог установи _____

" ___ " _____ 20 ___ року

Облік індивідуально-профілактичної роботи

Дата	Час	Зміст	Хто проводив

Результати динамічного спостереження

Результати засідання комісії установи щодо доцільності перебування особи на профілактичному обліку

Відмітки про перевірку психологічної картки

Дата, посада, прізвище та підпис інспектуючої особи	Зміст пропозицій та зауважень

Спілкування з потенційним суїцидентом

Висловлюйте свою зацікавленість особистістю і долею співрозмовника.

Ставте запитання прямо, щиро і спокійно, використовуйте техніку активного слухання.

З'ясуйте, наскільки сформований образ подальших суїцидальних дій чіткий:

- чи є суїцидальний план;
- чи намічений час і місце виконання;
- чи були суїцидальні думки та спроби в минулому;
- як суїцидент сам оцінює ймовірність свого суїциду.

Пам'ятайте: що докладніший план, то більша ймовірність його реалізації.

Спробуйте з'ясувати причини та умови формування суїцидальних намірів. Не примушуйте співрозмовника говорити про них, якщо розповідь для нього занадто важка.

Спонукайте виразити свої почуття у зв'язку з проблемною сферою.

Запитайте, чи доводилося йому розповідати комусь про те, що він говорить зараз. Це запитання допоможе підштовхнути співрозмовника до думки, що, можливо, головна його проблема - у соціальній (само-) ізоляції.

Будьте готові до того, що ви будете залучені (можливо, надовго) у психотерапевтичну роботу з вашим співрозмовником.

Чого робити не слід:

- не відповідайте на заяви про суїцидальні наміри (хоч як би безглуздо, на вашу думку, вони звучали) репліками: «Чути не хочу про такі дурниці!», «Чи варто говорити про речі, яких усе одно не зробиш?»; такі відповіді тільки змусять вашого співрозмовника пошкодувати про те, що він скористався кризовою лінією;
- не показуйте, що ви шоковані заявами суїцидента, навіть якщо справді переживаєте емоційне зворушення;
- не вступаєте в дискусію про припустимість самогубства; повідомте лише, що не хочете, аби співрозмовник ішов із життя.

Основні правила:

Скеруйте всю свою увагу на людину, яку ви слухаєте.

Скажіть йому/їй що вам не байдуже, і що ви раді що зараз спілкуєтесь разом.

Задайте питання, яке допоможе вам краще зрозуміти переживання людини.

Будьте зацікавлені в долі цієї людини і готові допомогти.

Дозвольте виговоритися - людина відчужує полегшення.

Не залишайте наодинці.

Підтримуйте її і будьте ненав'язливо наполегливі в позитиві - дайте йому емоційну опору.

Поведінка персоналу з особами з суїцидальними тенденціями або зневіреними

Ви повинні залишатися самим собою. Решта сприймається як обман, нехай і ненавмисний, звучить фальшиво і не є щирим для вас або вашого співрозмовника.

У вашу задачу входить вступити з особою в довірливі відносини, щоб вона змогла розповісти вам правду про те, що в неї на думці. Потрібно, щоб вона відчувала себе «на рівних» з вами.

Що саме ви говорите (або не кажіть) - не настільки важливо. Важливо, ЯК ви це говорите. Якщо ви не можете знайти потрібних слів, але переживаєте щирі турботу, ваш голос, інтонація передасть її.

Майте справу з людиною, а не «проблемою». Говоріть як рівний, а не як старший. Якщо ви спробуєте діяти як вчитель або експерт, або прямолінійно вирішувати проблеми, це може відштовхнути.

Зосередьте свою увагу. Слухайте людину уважно, а не тільки чуйте факти. Спробуйте зрозуміти і те, про що не говорять, поряд з тим, про що йдеться. Дозвольте людині, не перебиваючи, вилити душу.

Не думайте, що вам слід щось говорити кожен раз, коли виникає пауза. Мовчання дає кожному з вас час подумати.

Проявіть щирі участь та інтерес, не використовуйте допиту з пристрасстю. Задавайте прості, прямі питання типу «Що трапилось?», «Що сталося?» Вони для співрозмовника будуть менш загрозливими, ніж складні, які «розслідують» питання.

Скеруйте розмову в бік душевного болю, а не від неї.

Спробуйте побачити та відчувати ситуацію очима вашого співрозмовника. Будьте на його стороні, не ставайте на сторону людей, яким він може завдавати болю або які можуть йому нашкодити.

Дайте можливість співрозмовнику знайти свої власні відповіді, навіть якщо ви вважаєте, що знаєте очевидне рішення або вихід.

У багатьох випадках рішення просто не існує і ваша роль полягає в тому, щоб надати дружню підтримку, вислухати, бути поряд з людиною, яка страждає. Надання часу, уваги і турботи може здатися недостатнім. Люди в стані горя, що знаходяться в ситуації, що здається безвихідною, можуть змусити вас відчувати себе безпорадними і дурними. На щастя, ви не повинні обов'язково виробити якесь певне рішення, негайно змінити життя або навіть рятувати його. Ваш співрозмовник врятується сам і змінить своє життя. Довіряйте йому.

І останнє. Коли ви не знаєте, що сказати, не кажіть нічого. Але будьте поруч з людиною!

* Після скоєного завершеного суїциду серед засуджених важливою є допомога близькому оточенню самогубці в подоланні негативних психологічних станів та з метою запобігання наслідуванню та імітації такої поведінки. Соціальне оточення суїцидента, як правило, вирізняється тим, що деякі засуджені можуть відчувати провину, вважаючи, що не почув заклик про допомогу, не зміг запобігти. У ситуації завершеного суїциду важливим є надання соціально-психологічної підтримки самим працівникам установи (можуть надати психологи установи, а також спеціалісти в галузі психології з ВНЗ та громадських організацій).